

طرح جامع :

توسعه و تامین منابع پژوهشی

در کتابخانه های حوزه های علمیه

تهیه و تنظیم:

معاونت پژوهش

شهریور ۹۷

بی تردید، اندیشه ورزی جدا از پرسشگری نیست. حیرت و شک نخستین پله پژوهش است و گذر از آن بدون کاوش و پرسش امکان ندارد. قرآن به روشنی فرموده که ماندن در عالم گمان و پندار، گم راه کننده است و برای رسیدن به ژرفای حقایق باید از آن گذشت تا به یقین رسید. قرآن، مردم را تشویق فرموده آنچه نمی دانند، از دانایان بپرسند و با راهنمایی فرزانتگان، راستی را از نادرستی بازشناسد. پیامبر با آن همه دانایی و دانش، در پی افزایش حوزه دانایی خود بود و از خدا می خواست بر دانایی اش بیفزاید. هویداست که عصاره اندیشه و هنر عالمان و دانشمندان در پرتو رشحات قلم میسور و مانا مانده است و هم اینک بخشی از آن، در بوستان علم و دانش یعنی کتابخانه ها عطر افشان است در کنار این زنگارها، منابع کالبدی، انسانی، مالی، علمی، سخت افزاری و نرم افزاری باید به نیکویی در خدمت قاطبه محققان، مدرسان، مبلغان، مدیران و ... قرار گیرد تا افزون بر دانش افزایی نیز شاهد ارتقای کمی و کیفی آثار و حضور عالمانه و موثر حوزه های علمیه در رقابت های علمی - پژوهشی و فرهنگی باشیم.

باید دانست که دانش، تحقیق، پژوهش، ایجاد مراکز پژوهشی و نخبه پروری همه منتج به تولید علم خواهد شد. و البته مهم ترین عامل حرکت به سوی تولید علم، مدیریت مناسب منابع شش گانه پژوهش می باشد که این منابع عبارتند از:

۱. منابع کالبدی؛
۲. منابع انسانی؛
۳. منابع مالی؛
۴. منابع علمی؛
۵. منابع سخت افزاری؛
۶. منابع نرم افزاری.

بدیهی است لازمه مدیریت پژوهش و تولید دانش در حوزه های علمیه، بهره گیری و جلوگیری از هدر رفت منابع فوق است.

در این طرح نامه به آمایش، جمع آوری آمار و اطلاعات منابع پژوهشی حوزه های علمیه و چگونگی ساماندهی آن، پرداخته می شود. (وضعیت حال حاضر) و در گام های بعدی برنامه متناظر با هر یک از منابع، به منظور برنامه های آمایش و ساماندهی ارتقای کمی و کیفی منابع (وضعیت مطلوب) جهت بهره گیری مراکز پژوهشی و پژوهشگران از منابع ارایه خواهد شد.

تعاریف:

۱. پژوهش

از پژوهش و تحقیق تعاریف گوناگون ارایه شده است. برخی آن را شناخت حقیقت دانسته. و بعضی آن را جست و جو برای کسب آگاهی هایی جدید و حقیقی با روش علمی، یا تلاش برای کشف حقایق یا اثبات نظریه ای خاص و یا پرده برداشتن از مجهولات دانسته اند. گروهی دیگر گفته اند: پژوهش عبارت است از مطالعه آگاهانه، برنامه ریزی شده و روش مند به هنگام مواجهه با مسئله ای پیچیده و مبهم، به قصد ایجاد وضوح و رفع پیچیدگی و ابهام از آن مسئله می باشد در جمع بندی، تعریف پژوهش را میتوان این گونه بیان داشت "فرآیندی است نظاممند و علمی، در برخورد با یک مسئله، در راستای حل آن مسئله".

۲. توسعه:

از لحاظ لغوی، توسعه را معادل لغت انگلیسی Development دانسته اند. «توسعه» در ادبیات عرب بر وزن تفعله (مصدر باب تفعیل است) مانند: تغذیه و تزکیه که معنی فعل متعدی در آن ملحوظ است. ماضی آن وسع و مضارع آن یوسع و مصدر آن توسعه است به معنی «وسعت بخشیدن».

با توجه به گستردگی مفهوم توسعه، این مفهوم در شاخه های متعددی تقسیم بندی می شود که شامل توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی، توسعه اجتماعی، توسعه فرهنگی و غیره است که مجموع اینها شاخص های یک جامعه توسعه یافته را تشکیل می دهد. از منظری دیگر مفهوم نوپدیددی به نام توسعه پایدار نیز در همین راستا قابل ارزیابی است.

مفهوم توسعه پایدار مفهومی است که در سالهای اخیر در ادبیات جامعه شناسی مطرح شده است. طبق سمپوزیومی که در سال ۱۹۹۱ در لاهه برگزار شد، در مورد مفهوم توسعه پایدار آمده: «اگر منظور از توسعه گسترش امکانات زندگی انسانهاست، این امر نه تنها در مورد نسل حاضر بلکه برای نسل های آینده نیز مد نظر باشد»

در این طرح آنچه از توسعه پایدار اعتبار می شود مدیریت توسعه منابع پژوهشی و بهره مندی واحد های حوزوی و آموزشی حوزه های علمیه از این منابع با نگاه آینده نگرانه خواهد بود.

۳. منابع:

منبع: منبع از ریشه «الْتَّبَع» (جوشش آب) به معنای جایی است که چشمه از آن می جوشد و منابع آب محل های خارج شدن آن از زمین است، سرچشمه و منشأ هر چیزی را نیز منبع آن می گویند

در این طرح به مجموعه تامین کننده توان و نیروی مورد نیاز جهت انجام هر فعالیت اطلاق می شود. در مجموع منابع به اقسام ذیل تقسیم می گردد:

۱. منابع انسانی: افرادی که به نحوی در عرصه پژوهش اثر گذار هستند؛
۲. منابع مالی: سرمایه ها و امکانات مالی و بودجه ای که در انجام فعالیت های پژوهشی مورد استفاده قرار می گیرند؛
۳. منابع علمی: انواع منابع علمی که در انجام امور تحقیقی و پژوهشی لازم و مورد استفاده قرار میگیرد اعم از مکتوب و دیجیتال؛
۴. منابع کالبدی: کلیه فضا ها و مکان هایی که در انجام فعالیت پژوهشی مورد استفاده قرار می گیرند؛
۵. منابع سخت افزاری: تجهیزات و ابزار هایی که در انجام فعالیت های پژوهشی مورد استفاده قرار می گیرد؛
۶. منابع نرم افزاری: مجموعه فعالیت ها، برنامه ها و نرم افزار های ابزاری پژوهشی.

بمنظور دست یابی به توسعه پایدار و تامین منابع، قبل از هر چیز آگاهی از ظرفیت ها و داشته ها در درجه اول اهمیت است از این رو شایسته است که آمایش منابع در دستور کار قرار گیرد. اما آمایش به چه معنا است.

آمایش:

«آمای» یعنی آراینده و آمایش اسم مصدر آمای، به معنی هنر یا فن جای دادن با نظم و ترتیب و همراه با آینده نگری انسانها، فعالیتها، زیر ساختها و وسایل ارتباطی در خدمت انسانها در فضای کشور با در نظر گرفتن الزامات طبیعی، انسانی و اقتصادی می باشد. در معنای دیگر آمایش یعنی تخصیص جمعیت و فعالیت به نواحی گوناگون سرزمین که به عنوان هدف اصلی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور عنوان شده است. معنای مورد نظر در این طرح نامه عبارتست از تنظیم رابطه و ایجاد تعادل و توازن بین امکانات و منابع با فعالیت های مورد نظر به منظور بهره برداری منطقی و مطلوب تر در جهت بهبود و پیشرفت امور است.

آمایش منابع پژوهشی:

ساماندهی، انسجام بخشی و نظم دهی به کلیه منابع بخش پژوهش، اعم از صف و ستاد در راستای بهره برداری مطلوب از ظرفیت های موجود و با توجه به اقتضائات هر سطح در امور پژوهشی حوزه های علمیه در جهت تحقق اهداف و مأموریت های تعریف شده.

ضرورت انجام آمایش:

منابع پژوهشی به عنوان جایگاه ذخیره سازی توان فعالیت های پژوهشی مایه حیات تحقیق و پژوهش هستند در سایه بهره گیری صحیح و هماهنگ از منابع پژوهشی است که مباحث علمی گسترش یافته و پر شاخ و برگ می شوند. تحقیق، علم و آگاهی را پر دامنه و گسترده می سازد و بدون آن رکود و حتی مرگ علمی پدید می آید.

۱. تحقق منویات مقام معظم رهبری (دامت برکاته) مبنی بر حفظ شتاب تولید علم و رویکرد به سیاست اقتصاد مقاومتی در مدیریت منابع؛
۲. آمایش هوشمندانه منابع پژوهشی در حوزه های علمیه؛
۳. هماهنگ سازی میزان بهره مندی مراکز آموزشی - پژوهشی و پژوهشگران از منابع پژوهشی؛

هدف از آمایش، توسعه و تامین منابع:

۱. تامین نیاز های پژوهشی واحد های حوزوی و آموزشی؛
۲. افزایش کمی و کیفی پژوهش در حوزه های علمیه؛
۳. استفاده از ظرفیت های بالقوه به منظور جهت دهی به حل مشکلات و رفع نیاز های پژوهشی؛
۴. راهبری ظرفیت های منابع پژوهشی استانی در راستای تحقق اهداف کلان پژوهشی همچون تحقق شبکه سراسری پژوهش؛
۵. تسریع و تسهیل در دسترسی به منابع پژوهشی؛
۶. توسعه پایدار منابع پژوهشی در واحد های حوزوی و آموزشی؛

الزامات:

۱. تشکیل ستاد " جمع آوری ، تحلیل و آمایش اطلاعات منابع پژوهشی حوزه های علمیه "؛
۲. اختصاص بودجه کافی و هزینه کرد هدفمند آن بوسیله ستاد با سازوکار مشخص؛
۳. راه اندازی شورای خرید کتاب؛
۴. استفاده از کارشناسان متخصص در جمع آوری و تحلیل اطلاعات و تحقیق پیمایشی.

انتظارات:

۱. تشکیل بانک اطلاعاتی مستند از پراکندگی منابع بومی و غیر بومی مرکز در واحد های حوزوی و آموزشی؛
۲. اجرای گام به گام مراحل ایجاد سامانه پایش منابع پژوهشی؛
۳. تامین اطلاعات لازم جهت ایجاد "شبکه سراسری پژوهش"؛
۴. توسعه و تامین منابع ششگانه.

مراکز هدف:

۱. مدیریت های استانی و مدارس؛

منابع پژوهشی موجود در مدیریت های استانی و مدارس تابعه؛

۲. مراکز علمی پژوهشی و مراکز خدماتی:

منابع پژوهشی موجود در مراکز علمی پژوهشی و مراکز خدماتی با اولویت مراکز تحت پوشش شورای عالی حوزه های علمیه و ارگان ها، موسسات و نهاد هایی که با مرکز مدیریت حوزه های علمیه تفاهم نامه تنظیم کرده اند و یا تمایل به همکاری دارند؛

نحوه اجرا:

۱. جمع آوری اطلاعات منابع پژوهشی مستقر در مدیریت های استانی و مدارس؛
۲. تحلیل و بررسی اطلاعات با استفاده از کارشناسان و متخصصان آمار و اطلاعات؛
۳. ایجاد سامانه جامع "پایش منابع" از منابع بومی و غیر بومی مرکز؛

در این طرح با استفاده از اطلاعات و سامانه ها و زیر ساخت های فنی، سامانه ای جامع جهت بررسی و مطالعه منابع ایجاد خواهد شد. در این راستا توجه به منابع درونی مرکز در اولویت قرار داشته و این سامانه به صورت گام به گام کلیه منابع بومی و غیر بومی را تحت پوشش در خواهد آورد. با استفاده از این سامانه آگاهی از میزان بهره‌مندی مراکز آموزشی - پژوهشی و پژوهشگران از منابع پژوهشی و توزیع عادلانه منابع پژوهشی با رویکرد تامینی و توسعه ای در حوزه های علمیه محقق خواهد شد.

۴. دست یابی به اطلاعات منابع انسانی از مراکز مرتبط برون حوزوی.
۵. تعیین وضعیت کلیه منابع پژوهشی در مراکز هدف با توجه به وضعیت :
  - وضعیت حال حاضر
  - وضعیت مطلوب
۶. اجرای طرح های عملیاتی جهت توسعه و تامین منابع پژوهشی با توجه به اولویت منابع از جمله:

یک: طرح تشکیل "ستاد آمایش، توسعه و تامین منابع پژوهشی حوزه های علمیه" (پیوست شماره ۱)

دو: وقف کتابخانه ها

وقف میراث جاویدان و سنت حسنه اسلامی است. در این طرح علما، فضلا و اساتید می توانند کتابخانه شخصی خود را وقف یک مدرسه علمیه بنمایند. برای ترویج و نهادینه سازی این فرهنگ و ارزش والا در جامعه باید طرح ها و برنامه های فراوانی تدوین و اجرایی شود تا در درازمدت نتیجه بخش و اثرگذار باشد. البته وقف در حوزه کتاب تنها به معنای وقف کتاب و کتابخانه های شخصی نیست، بلکه افراد با وقف بخشی از اموال و حتی دارایی خود می توانند در این طرح شرکت کنند و چه بسا زمینه ایجاد کتابخانه های تخصصی و سالن مطالعات نیز از همین طریق محقق شود.

سه: تعامل با نهادها و مراکز (استفاده از مناسبت های سال مانند هفته کتاب، هفته پژوهش، دهه فجر، هفته دفاع مقدس و ...)

تعامل با نهادها و مراکز در قالب های گوناگونی خواهد بود مانند دریافت و توزیع بن و هدایا، مشارکت در برپایی نمایشگاه های کتاب، انعقاد تفاهم نامه های مشترک، بهره مندی از تجربیات طرفین. برخی از این نهادها عبارتند از:

۱. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛
۲. نهاد کتابخانه های عمومی؛
۳. شهرداری ها؛
۴. مرکز خدمات حوزه های علمیه؛
۵. دیگر نهاد و مراکز همسو همچون سازمان اوقاف و امور خیریه و سایر مراکز.

چهار: طرح تیپ بندی کتابخانه های واحدهای حوزوی؛

با توجه به عنوان این طرح فعالیت های مربوطه به اجرای این طرح شامل کلیه منابع شش گانه خواهد شد لذا به صورت مستقل ارایه می گردد.

پنج: طرح های متناسب با هر یک از منابع ششگانه پژوهشی:

نکته: از آنجا که طرح های متنوع و مختلفی برای توسعه و تامین منابع پژوهشی تهیه و تدوین شده است و از طرفی لزوم ضرورت نظام مند شدن کلیه طرح های پژوهشی موجب انسجام فعالیت ها خواهد شد لذا کلیه طرح های مورد نظر که بالغ بر ۲۰ طرح است، با توجه به تقسیم بندی منابع ششگانه دسته بندی و به ترتیب ذیل بیان می گردد.

۱. منابع کالبدی

طرح استاندارد سازی ساختمان کتابخانه ها در پروژه های عمرانی مدارس در حال ساخت؛

۲. منابع انسانی

- ۲.۱ آموزش کتابداران و تربیت نماینده کتابداران در استان ها؛
- ۲.۲ آموزش های فن آوری های نوین در حیطه نرم افزار های محتوایی ۱ و ابزاری ۲؛
- ۲.۳ طرح شناسایی و ساماندهی وضعیت کتابداران کتابخانه های واحدهای حوزوی

۳. منابع مالی:

- طرح ایجاد شورای خرید کتاب با هدف بهره گیری بهینه و هدفمند از منابع مالی در جهت پاسخ به نیاز های علمی- پژوهشی و فرهنگی؛

۴. منابع علمی:

- ۴.۱ فراهم سازی دسترسی طلاب به منابع پژوهشی با استفاده از نرم افزار سیتريکس؛
- ۴.۲ طرح جهت دهی به منابع علمی با فهرست نویسی متمرکز؛
- ۴.۳ طرح تهیه و تامین منابع کتابخانه های؛
- ۴.۴ طرح تشکیل کتابخانه دیجیتال و استفاده از کتابخانه های دیجیتال مراکز، نهاد ها و موسسات؛
- ۴.۵ طرح ایجاد پایگاه های پژوهشی استانی و سینک به سامانه های معاونت.

۵. منابع سخت افزاری:

- طرح تجهیز و بروزرسانی امکانات کتابخانه های واحدهای حوزوی.

۶. منابع نرم افزاری:

- ۶.۱ طرح تجهیز کتابخانه ها و طلاب به نرم افزار های علوم اسلامی و انسانی.
- ۶.۲ طرح کتابخانه دیجیتال؛

^۱ نرم افزار های دارای محتوای همچون مقاله، کتاب، و ... هستند.

^۲ نرم افزار هایی که دارای محتوی نبوده و پژوهشگر را در سازماندهی محتوی یاری می کنند همچون فیش نگار، ویراستیار و ...

۶.۳ نمایشگاه مجازی کتب تالیفی طلاب و اساتید خواهر حوزه های علمیه.

۶.۴ طرح استانداردسازی فعالیت ها و خدمات کتابخانه های واحدهای حوزوی (آیین نامه ها و دستورالعمل ها)؛

۶.۵ طرح فهرستگان مشترک با استفاده از نرم افزارهای کتابداری الکترونیک تحت وب؛

۶.۶ طرح فرآوری پایان نامه ها و تحقیقات پایانی حوزه های علمیه.

۶.۷ تولید نرم افزارهای موبایلی محتوا محور و انتشار در فضای مجازی (حامل و برخط)؛

۶.۸ سینک سامانه های معاونت پژوهش به پایگاه پویش.

شرح وظایف کتابخانه ها

۱. اطلاع رسانی پژوهشی (مکتوب و دیجیتال)
۲. معرفی کتابخانه تیپ (معیار)
۳. کنترل فعالیت کتابداران و کتابخانه های واحدهای حوزوی
۴. برقراری هماهنگی و هم افزایی میان کتابخانه های مدارس
۵. مدیریت اجرای برنامه های آموزشی کتابداران
۶. ارائه خدمات مشاوره راه اندازی و تأسیس کتابخانه های حوزوی جدید
۷. شناسایی منابع جدید چاپ شده جهت معرفی به کتابخانه های مدارس
۸. تهیه آیین نامه های متعدد کتابداری و کتابخانه ای برای کتابخانه های حوزوی
۹. تهیه و شناسایی جزوه های کتابداری برای روند بهینه کار کتابداران
۱۰. تیپ بندی و درجه بندی کتابخانه ها
۱۱. برنامه های هفته کتاب و هفته پژوهش
۱۲. ایجاد کتابخانه دیجیتال پایان نامه ها/ تحقیقات پایانی و منابع مکتوب
۱۳. تعامل و همکاری با سایر کتابخانه ها
۱۴. برنامه ریزی لازم برای آموزش و ارتقاء سطح کتابداران مدارس
۱۵. پی گیری و اشتراک نشریات برای مدارس و کتابخانه مرکز
۱۶. نیازسنجی و نظرسنجی از مدارس و مراکز تخصصی در ارتباط با تامین منابع کتابخانه های مدارس، در دو حیطه دانش پژوهان و اساتید.
۱۷. تامین منابع مکتوب و دیجیتالی مورد نیاز کتابخانه مرکز و مدارس از سایر ارگانهای دولتی و غیره...
۱۸. پی گیری و بروزرسانی نرم افزار نمایه مطبوعات برای کتابخانه مرکز و مدارس
۱۹. تولید فهرستگان مشترک اطلاعات کتابخانه های مدارس

۲۰. پیگیری و تهیه نرم افزارهای کاربردی کتابداری و به روز برای کتابداران
۲۱. پشتیبانی و غنی سازی کتابخانه مرکز و واحدهای حوزوی (مکتوب و دیجیتال)
۲۲. تهیه و پشتیبانی نرم افزار کتابداری کاوش برای کتابخانه های مدارس
۲۳. سامانه کتابداری کاوش تحت وب
۲۴. سازماندهی منابع (فهرست نویسی)
۲۵. ایجاد کتابخانه آنلاین مرکز مدیریت حوزه های علمی خاوران
۲۶. تأمین منابع پژوهشی مدارس با استفاده از منابع محلی
۲۷. معرفی آثار برتر بانوان پژوهشگر در مجامع علمی و رسانه های معتبر
۲۸. بهبود شرایط فیزیکی کتابخانه مطابق با استانداردهای کتابخانه ای
۲۹. کنترل سامانه تحت وب کاوش
۳۰. استانداردسازی روش کتابداری
۳۱. ارتقاء کیفی سطح کتابخانه مرکز و کتابخانه های واحدهای حوزوی
۳۲. ایجاد و توسعه بایگانی اسناد علمی
۳۳. ایجاد مرکز اطلاع رسانی علمی در مرکز و پوشش شبکه ای آن به مدارس (به منظور پاسخ گویی به نیاز علمی بانوان پژوهشگر)
۳۴. طراحی و مدیریت سایت های پژوهشی و صفحات پژوهشی سایت مرکز
۳۵. معرفی آثار برتر بانوان پژوهشگر در مجامع علمی و رسانه های معتبر
۳۶. انجام سایر امور محوله از سوی مدیر
۳۷. همکاری کتابخانه مرکز با کتابخانه های دیگر ایران از جمله LIB
۳۸. پشتیبانی و مدیریت نرم افزارهای کتبخانه ای (کاوش تحت وب و کاوش ۲۰۰۶)
۳۹. پیشنهاد برنامه و بودجه سالانه به دفتر برنامه ریزی
۴۰. تهیه و تنظیم عملکردهای دوره ای